

З Міколам Абабуркам - яшчэ вельмі маладым выкладчыкам беларускай мовы - я пазнаёміўся, калі ў 1970 годзе ён зайшоў у навуку студэнцкую аўдыторыю Магілёўскага дзяржпедінстытута, каб выкладаць сучасную беларускую літаратурную мову. Адрознае ўражанне яго прыязнасць да роднага слова - пачынаючы ад так званих вузкіх дыялектызмаў і канчаючы шырокаўжывальнымі, сусветнаведомымі словамі-сімваламі. На першых жа нашых практычных занятках ён вызначыў і маю схільнасць да беларускамоўнай лексікі і фразеалогіі, згадзіўся на навуковае кіраўніцтва і пільны кантроль за маімі лексікалагічнымі і лексікаграфічнымі назіраннямі.

У красавіку 1971 года М.В. Абабурка абараняе кандыдацкую дысертацию "Дыялектная лексіка ў беларускай савецкай прозе", а з 1973 года становіцца загадчыкам кафедры беларускай мовы Магілёўскага дзяржпедінстытута. У 1972 годзе я паспяхова абараняю дыпломную работу і еду працаваць у сектар лексікалогіі і лексікаграфіі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР побач з Кандратам Крапівой. Восем дзе спатрэбіліся намаганні М.В. Абабуркі, г. зн. ягоныя даследаванні беларускага народна-дыялектнага і літаратурнага слова. Неўзабаве, праўда, астранамічна гэта будзе цэлае дзесяцігоддзе, выходзячы з друку такія працы, як "Глумачальны слоўнік беларускай мовы" (1977-1984), складзены супрацоўнікамі (у тым ліку і мной) Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР, і "Дыялектызмы ў творах беларускіх савецкіх пісьмennisкаў" (1979), а таксама "Матэрыялы да абласнога слоўніка Магілёўшчыны" (1981), складзеныя М.В. Абабуркам і супрацоўнікамі ягонай кафедры. З пункту погляду сённяшняй лексікаграфіі выданыя працы можна назваць альтэрнатыўнымі ў падборы і кваліфікацыі лексічнага матэрыялу. Вельмі важным аказаўся той факт, што ў прадмове да другога тома акадэмічнага ТСБМ нашы прозвішчы і ініцыялы стаялі на адной старонцы (як гэта прыемна бачыць настаўнікам і іх вучням!).

У 1981 годзе выдавецтва "Вышэйшая школа" выпускае ў свет "Стылістычна абмежаваныя словы ў мове беларускай мастацкай літаратуры" - вучэбна-метадычны дапаможнік манаграфічнага характару, падрыхтаваны М.В. Абабуркам на аснове яго кандыдацкай дысертцыі і з праекцыяй асобных момантаў на далейшае развіццё іх як пастулатаў доктарскай дысертцыі. Роўна праз тры гады М.В. Абабурка становіцца дактарантам, але Інстытут мовазнаўства АН БССР прымае яго як стажора і мяняе яму тэму дысертцыі, якая аказалася надзвычай шырокай і гучала так: "Станаўленне і развіццё мовы беларускай мастацкай літаратуры". М.В. Абабурка справіўся і з такой тэмай, і ў 1987 годзе рэспубліканскае выдавецтва "Навука і тэхніка" пусціла ў свет манаграфію дысертанта "Развіц-

цё мовы беларускай мастацкай літаратуры", аднак прыйшлося яму яшчэ рыхтаваць і выпускаць у свет манаграфію з поўнай назвай тэмы "Станаўленне і развіццё мовы беларускай мастацкай літаратуры" ў Магілёўскім універсітэце імя А.А. Куляшова ажно ў 2000 годзе. І нарэшце ў 2001 годзе ў 60-гадовым узросце абараняе шматпакатны дактарант сваю дысертацию ў БДУ.

Паглядзім на праблему абабуркаўскіх "блуканняў па пакутах" больш уважліва: няўжо ж нельга было, скажам, у 1988 годзе, калі былі сабраныя дакументы для абароны доктарскай дысертцыі ў АН БССР, даць зялёнае святло М.В. Абабурку, каб ён паспяхова абараніў першую ў беларускім мовазнаўстве доктарскую дысертацию па мове беларускай мастацкай літаратуры?! Навошта было дысертанту рабіць ажно пяць варыянтаў сваёй працы, каб праз амаль 15 гадоў абараняцца па першым варыянце?! Хто меўці мае выгаду ад тармажэння перспектывіўных даследаванняў?! Цікава, што пасля пацвярджэння ВАК-ам прысуджанай вучонай ступені доктара філалагічных навук М.В. Абабурку адразу ж з'явіліся адна за адной яшчэ тры доктарскія дысертцыі па мове беларускай мастацкай літаратуры. Ці ж гэта не пад уплывам прац М.В. Абабуркі?! Такі прарыў не атрымліваецца на голым месцы, як гаворыцца, з нуля, а на добра распрацаванай глебе. Адзначу больш-менш прыныцыповае.

1. М.В. Абабурка яшчэ ў 1971-1981 гг. паказваў і даказаў, што мова беларускай мастацкай літаратуры - гэта сінтаз беларускага вусна-гутарковага і кніжна-пісьмовага маўлення, а слова і вобраз - традыцыйная аснова вербальнага мастацтва. У кнізе "Стылістычна абмежаваныя словы ў мове беларускай мастацкай літаратуры" (Мінск: "Вышэйшая школа", 1981) на с. 4 чытаем: "Мова мастацкай літаратуры выступае ў якасці ўзору і крытэрыю, на якія прыходзіцца раўняцца пры адборы ў літаратурную мову розных моўна-выяўленчых сродкаў. У адпаведнасці з гэтым становіцца відавочнай роля пісьмennisкаў у фарміраванні літаратурнай мовы, у развіцці моўнай культуры. Мусіць, таму большасць нашых граматык і вучэбных дапаможнікаў грунтуецца на фактах, узятых з мастацкай літаратуры. Але ж як не ўсё ў народзе народнае, так і не ўсё ў мастацкай літаратуры літаратурнае".

2. Далей, у 1982-1987 гг., М.В. Абабурка даказаў і паказаў, што "Абагульнены, наддыялектны характар вусна-паэтычнай творчасці [беларускага народа - М.К.] забяспечыў не толькі ўзнікненне, але і трываласць мастацкай

пісьмова-літаратурнай традыцыі, заснаванай на выяўленчых сродках беларускай нацыянальнай мовы" (цытата з кнігі: Абабурка, М.В. Развіццё мовы беларускай мастацкай літаратуры / М.В. Абабурка. - Мінск: "Навука і тэхніка", 1987. - С. 173).

3. У 2000 годзе М.В. Абабурка ў манаграфіі "Станаўленне і развіццё мовы беларускай мастацкай літаратуры" (Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2000. - С. 4) зрабіў наступнае адкрыццё: "І мову мастацкай літаратуры, і мастацкі стыль (дакладней, мастацкія стылі) варта звязваць з вобразным мысленнем (маўленнем), яго разнавіднасцямі. Гэта растлумачыў яшчэ В.Р. Бялінскі, які бліскуча даказаў, што мастацтва ёсць мысленне вобразамі. Ды і, трымаючыся вучэння І.П. Паўлава пра другую сігнальную сістэму, можна сцвярджаць, што славесная творчасць - гэта паўторнае мадэляванне аб'ектывіўнай рэчаіснасці ("Рэчаіснасці-1") пры дапамозе мовы ("Рэчаіснасці-2") у разнастайных паводле жанру літаратурна-мастацкіх тэкстах, г. зн. у мастацкай літаратуры ("Рэчаіснасці-3")".

4. Асноўнымі пастулатамі доктарскай дысертцыі "Станаўленне і развіццё мовы беларускай мастацкай літаратуры", паспяхова абароненай у alma mater (БДУ) у 2001 годзе, М.В. Абабурка назваў такія: "Мова беларускай мастацкай літаратуры - гэта функцыянальна-стыльёвая разнавіднасць беларускай літаратурнай мовы, якая рэалізуецца ў вершавана-паэтычнай, драматургічна-дыялагічнай і апавядальна-празаічнай формах і з'яўляецца сінтэзам звычайнага і вобразнага, вуснага і пісьмовага маўлення беларускага народа. Асноўным адрозненнем мовы беларускай мастацкай літаратуры ад беларускай літаратурнай мовы неабходна лічыць тое, што пры дапамозе першай ажыццяўляецца пераважна суб'ектывіўнае адлюстраванне аб'ектывіўнай рэчаіснасці, у той час як апошняя выкарыстоўваецца і як сродак камунікацыі, і як сродак мастацкага адлюстравання, і як сродак прававодства, і інш." (АДД, стар. 4); "У той час як сучасная беларуская літаратурная мова дыферэнцыруе функцыянальныя стылі (гутарковы, мастацкі, публіцыстычны, навуковы, афіцыйна-справавы), забяспечыўшы іх так званымі стылістычнымі нормамаі, мова сучаснай беларускай мастацкай літаратуры дазваляе выкарыстоўваць іх інтэграцыйна, г. зн. з пэўнымі мастацкімі задачкамаі ці мэтамаі ў адным тэксце могуць сумішчацца і такія элементы ўсіх названых стыляў ці іх падстыляў" (АДД, стар. 31).

(АДД, стар. 31).

5. Разгорнутае тлумачэнне адрозненняў сучаснай беларускай літаратурнай мовы і мовы сучаснай беларускай мастацкай літаратуры, якія М.В. Абабурка назваў "прынцыповымі (істотнымі, сутнаснымі)", прафесар зрабіў у калектывіўнай манаграфіі "Мова сучаснай беларускай мастацкай літаратуры" (Магілёў, 2005, сс. 8-9).

6. Пасля пацвярджэння ВАК-ам прысуджанай М.В. Абабурку вучонай ступені доктара філалагічных навук прафесар не стаў таўчы вадугу ўступе, а ўзяўся (тэарэтычна і практычна) за распрацоўку паняцця "літаратурна-мастацкі тэкст". Так, ужо ў брашуры-метадыцы ("метадычных рэкамендацыях") "Асновы стылістычнага аналізу літаратурна-мастацкага тэксту" (Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2002. - 28 с.) у "Прадмове" зазначана: "Функцыянальны аналіз моўных (маўленчых) сродкаў з улікам свабоды аўтарскага выбару выяўленчых асаблівасцей іх, так званая апавядальная норма ў літаратурна-мастацкім творы з дынамізмам і псіхалагізмам аўтарскага маўлення, з узмацненнем мовы аўтара і мовы дзейных асоб, поліфантызм маўлення з узмацненнем сацыяльнага і тэрытарыяльнага каларыту, узмацненне розных "суб'ектывіўных" планаў, вобраза аўтара і вобраза чытача - такія і цесна звязаныя з імі ініцыялы стылістычных катэгорыі сталі першапачатковымі ў літаратурна-мастацкіх тэкстах, асабліва пражазічных", а ў кнізе "Лінгвістыка тэксту" (Магілёў: УА "МДУ імя А.А. Куляшова, 2008. - 140 с.) асобным абзацам падкрэслена: "Не трэба атаясамліваць маўленчыя жанры з жанрамаі функцыянальных стыляў той ці іншай літаратурнай мовы (напрыклад, у гутарковым стылі - гутарка, ліставанне, тэлеграма і інш.; у афіцыйна-справавым - камюніке, дырэктыва, загад, заява, пратакол, даведка і інш.; у навуковым - манаграфія, рэцэнзія, падручнік, лекцыя і інш.; у публіцыстычным - выступленні на сходах, мітынгах, радыё- і тэлепраграмы, газетныя артыкулы, нарысы, інтэрв'ю і інш.; у мастацкім - вершы, паэмы, байкі, апавяданні, драмы, камедыі, апавесці і інш.). Розніцу можна ўбачыць найперш пры аналізе паняццяў "мова" і "маўленне" (адсюль "моўныя і маўленчыя стылі", "моўныя і маўленчыя жанры", "жанрава-стылістычныя асаблівасці таго ці іншага тэксту" і г.д.). Аднак лепш за ўсё абавірацца на так званыя жанрава-сітуацыйныя стылі (маўлення, выказвання, тэксту), г. зн. на пэўную сістэму выкарыстання моўных сродкаў, абумоўленых не толькі

самімаі функцыянальнымі стылямаі, але і сферамаі выкарыстання маўлення, маўленчай сітуацыяй, мэтаваі устаноўкай выказванняў і характарама аўдыторыі. Праўда, пры такім падыходзе лёгка напасці ў палон індывідуальна-аўтарскага стылю, г. зн. у сістэму спосабаў і прыёмаў аўтарытэтных вучоных, пісьмennisкаў і публіцыстаў. Таму школьная класіфікацыя тэкстаў як апавядання (расповід), апісання і разважання, а таксама паводле прыналежнасці тэксту да пэўнага стылю мовы (маўлення) не адпавядае ўсім патрабаванням сённяшняй тэорыі тэксту (інтэртэкстуальнасці, цытатнасці)" (сс. 16-17). Такого роду развагі і высновы прывялі М.В. Абабурку да вызначэння лінгвістычнай паэтыкі і лінгвістычнай тэксталогіі ў асобным філалагічным дысцыпліне, якія атрымалі належнае абгрунтаванне ў манаграфіях прафесара "Тэарэтычныя асновы беларускай лінгвістычнай тэксталогіі" (Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2003. - 116 с.) і "Беларуская лінгвістычная паэтыка і тэксталогія" (Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2008. - 272 с.). У анатацыі апошняй з названых прац гаворыцца надзвычайна проста і зразумела кожнаму, хто возьме ў рукі саму манаграфію: "У працы разглядаюцца беларуская лінгвістычная паэтыка і лінгвістычная тэксталогія як самастойныя адгалінаванні беларускай філалогіі, раскрываецца змест, прадмет і задачы гэтых адгалінаванняў на шырокім навукова-тэарэтычным і практычна-ілюстрацыйным матэрыяле, паказваюцца шляхі станаўлення і развіцця беларускай лінгвістычнай паэтыкі і тэксталогіі як навук і навукальных дысцыплін". Кампазіцыйна кніга дзеліцца на аднайменныя два асноўныя раздзелы з сваіма падраздзеламі і параграфамі. На вялікі жаль, гэта арыгінальная і інавацыйная праца не атрымала неабходнага і грунтоўнага аналізу з боку сучасных беларускіх філалагаў (як лінгвістаў, так і літаратурнаўцаў, асабліва тэксталагаў). Таксама чамусьці замоўчваецца і дзве апошнія манаграфіі М.В. Абабуркі "Паэтыка беларускай літаратуры XVI-XIX стст." (Магілёў: УА "МДУ імя А.А. Куляшова", 2011. - 200 с.) і "Паэтыка беларускай мастацкай літаратуры XX ст." (Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2014. - 344 с., у суаўтарстве). Думаецца, што зробленая заўвага ўскалыхне айчыныны "вучоны свет", і намаганні М.В. Абабуркі будуць ацэнены як след, па крайняй меры, хоць бы ўдалося зрабіць падказку вучонаму - ламаць далей заскарузлыя стэрэатыпы ці ўжо своечасова яму прыпыніцца (!).

7. Нягледзячы на ад-

Мікалай Васілевіч Абабурка (нар. 15 траўня 1941, Морач, Клецкі раён, Менская вобласць (былая Баранавіцкая) - беларускі лексіколаг.

Скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта па спецыяльнасці "Беларуская мова, руская мова і літаратура" (1966), аспірантуру БДУ (пры кафедры беларускай мовы) па спец. "Беларуская мова" (1969). Стажыраваўся ў Інстытуце мовазнаўства імя Я. Коласа АН БССР (1985).

Кандыдат філал. навук (1971), кандыдацкая дысертация "Дыялектная лексіка ў беларускай савецкай прозе" (навука. кіраўнік - доктар філал. навук праф. М. А. Жыдовіч) абаронена ў БДУ.

Працаваў настаўнікам беларускай мовы і літаратуры, рускай мовы і літаратуры, нямецкай мовы Грабянецкай СШ Чэрвеньскага раёна Менскай вобласці (1969-1970), метадыстам Навукова-метадычнага кабінета Міністэрства сярэдняй і спецыяльнай адукацыі БССР (1970).

Старшы выкладчык (1970-1976), дацэнт (1976-1996), прафесар (1996), загадчык (1973-1983) кафедры беларускай мовы МДУ імя А.А. Куляшова.

Узнагароджаны Граматай Вярхоўнага Савета БССР (1983).

Навукова-даследчая спецыялізацыя - сучасная беларуская мова (лексікалогія), беларуская дыялекталогія (лексіка), гісторыя беларускай літаратурнай мовы, лінгвістыка тэксту (мова беларускай мастацкай літаратуры), стылістыка (мастацкага тэксту) і культура беларускай мовы, метадыка выкладання беларускай мовы, параўнальная граматыка (беларускай і рускай моў), праблемы перакладу (з рускай на беларускую мову), гісторыя мовазнаўства (беларускага) і інш.

значаныя, значныя навукова-тэарэтычныя намаганні, М.В. Абабурка працягваў збіральніцкую і лексікаграфічную дзейнасць. Так, на працягу 1998-2012 гг. ім выдана на наступнае ў гэтым плане:

а) Слоўнік-даведнік асноўных лінгвістычных і тэксталагічных тэрмінаў (Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 1998. - 24 с.);

б) Матэрыялы да абласнога слоўніка Магілёўшчыны. Вып. 2 (Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2005. - 88 с., у суаўтарстве);

в) Лінгвістычныя і тэксталагічныя тэрміны. Слоўнік-даведнік (Магілёў: УА "МДУ імя А.А. Куляшова", 2011. - 80 с.);

НАША СЛОВА

г) Слоўнік лінгвістычных і тэксталагічных тэрмінаў (Магілёў: УА "МДУ імя А.А. Куляшова", 2012. - 284 с., у суаўтарстве).

Акрамя пералічанага, прафесарам у 2012?2016 гг. апублікаваны ў акадэмічных зборніках навуковых артыкулаў "Беларуская дыялекталогія" падборкі сучасных беларускіх народных прыказак і прымавак, а таксама асобныя варыянтна-сінанімічныя рады з гаворкі в. Морач Клецкага раёна Мінскай вобл.: а) "Жыве мова - жыве народ" (вып. 2, с. 86?89); б) "Эмацыянальна-экспрэсіўна-ацэначныя намінацыі асоб і жывых істот у гаворцы в. Морач Клецкага раёна" (вып. 3, с. 81-89); в) "Варыянтна-сінанімічныя рады дзеяслоўнай лексікі ў в. Морач Клецкага раёна Мінскай вобласці" (вып. 4, с. 291).

Мікалай Абабурка падрыхтаваў і выдаў 46 манаграфій, кніг і брашур. Акрамя гэтага, вучоны апублікаваў больш за 200 навуковых артыкулаў і рэцэнзій па праблемах філалогіі. Яшчэ некалькі манаграфій М.В. Абабуркі чакае чаргі выхаду ў свет у выдавецтвах Беларусі. Навуковая і навукова-метадычная "прадукцыя" прафесара М.В. Абабуркі вылічаецца сотнямі ўлікова-выдавецкіх аркушаў. Такім салідным творчым навуковым набыткам можа пахваліцца не кожны спецыяліст. Імя прафесара М.В. Абабуркі ў беларускім мовазнаўстве стаіць у адным шэрагу з такімі імёнамі, як М.Г. Булахаў, А.М. Булыка, А.А. Каўрус, І.Я. Лепешаў, В.У. Мартынаў, А.Я. Міхневіч, В.Дз. Старычонок, якія ў апошнія дзесяцігоддзі ўнеслі ў беларускую лінгвістыку, філалогію вялікі ўклад.

Пры Магілёўскім дзяржаўным універсітэце па праблемах мовы беларускай мастацкай літаратуры, тэксталогіі, паэтыкі прафесар М.В. Абабурка стварыў навуковую школу, 56 гадоў жыцця ён аддаў падрыхтоўцы педагагічных і навуковых кадраў. Тысячы і тысячы былых яго студэнтаў сталі настаўнікамі роднай мовы і літаратуры, многія з аспірантаў - кандыдатамі філалагічных навук.

Лічу, што прафесар М.В. Абабурка даўно заслугоўвае прысваення яму ганаровых званняў, такіх, як "Заслужаны дзеяч навукі" або "Заслужаны работнік вышэйшай школы Рэспублікі Беларусь", іншых высокіх узнагарод дзяржавы.

Трэба яшчэ адзначыць, што Мікалай Абабурка вядомы чытачам і як майстар мастацкага слова. Тут ён выступае пад літаратурным псеўданімам Мікола Бабраўнічы. Яго апавяданні, мініяцюрныя замалёўкі, эсэ публікуюцца ў беларускіх часопісах і газетах.

Мікалай Крыўко,
вядучы навуковы супрацоўнік
Цэнтра даследаванняў
беларускай культуры, мовы і
літаратуры НАН Беларусі.